

Havainnot ja maahanmuuttajataustaisten nuorten ammatilliseen koulutukseen liittyviin kysymyksiin Uudellamaalla

Anu Heinonen 2015

Tiivistelmä

Uudenmaan liiton koordinoima Yhdessä koulutustakuuseen -hanke järjesti lokakuussa 2015 workshop-tilaisuuden, jossa tarkasteltiin alueen ammatillisen koulutuksen järjestäjien tilannetta, käytänteitä, haasteita ja tulevaisuuden näkymiä maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutukseen ja ohjaukseen liittyen. Tilaisuuteen osallistui yhteensä 35 edustajaa alueen 12 oppilaitoksesta tai muusta tahosta. Katsausta varten on analysoitu osallistujien tilaisuutta varten laatimat kirjalliset esitykset sekä tilaisuudessa kuullut puheenvuorot. Näkökulmissa nousee esille käytännön esimerkkejä olemassa olevista kehittämishankkeista. Katsauksessa kuvataan lisäksi Uudenmaan tilannetta maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta. Konkreettisine esimerkkitapauksina nousevat esille yhden somalinuoren tarina sekä virolaiset lapsiperheet lastensuojelun näkökulmasta.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret Uudellamaalla

Maahanmuuttajuutta voidaan määritellä monin eri tavoin. Tilastollisen tarkastelun kohteena on useimmiten joko henkilön kansalaisuus, äidinkieli, syntymämaa tai syntyperä. Kussakin tapauksessa tilastot synnyttävät erilaisia tuloksia.

Vuoden 2014 lopussa Uudellamaalla asui yhteensä reilu 309 000 15–29-vuotiasta. Heistä ulkomaankansalaisia oli noin 9 %. Vieraskielisiä nuoria oli 13 % samassa ikäryhmässä (reilu 41 000). Suurimmat kieliryhmät olivat venäjä, viro ja somali. Vieraskielisiä nuoria asui suhteessa eniten pääkaupunkiseudulla, 16 prosenttia ikäryhmästä (noin 37 000). Vähiten heitä asui läntisellä Uudellamaalla, noin 4,5 prosenttia seudun ikäryhmästä. Itäisellä Uudellamaalla ja

KUUMA-seudulla osuus oli hieman alle 6 prosenttia. Vähiten vieraskielisiä asui Pukkilassa ja Pornaisissa, alle 2 prosenttia. Kärjessä puolestaan oli Vantaa lähes 18 prosentilla.¹

Kansainvälisesti tarkasteltuna maahanmuuttajataustaisten osuus Uudellamaalla ja koko Suomessa on edelleen alhainen. Turvapaikanhakijatilanne muuttaa tilannetta kuitenkin nopeasti. Vuoden 2015 tammi-marraskuun aikana Suomeen saapui noin 30 640 turvapaikanhakijaa, joista enemmistö oli irakilaisia (65 %). Seuraavaksi eniten oli afganistanilaisia (15 %), somalialaisia (6 %) ja loput muita. Yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita oli 2 770, suurimpina ryhmänä afganistanilaiset (62 %), irakilaiset (21 %), ja somalialaiset (9 %).² On arvioitu, että vuoden 2015 aikana saapuneista noin joka kolmas tulee

¹ Tilastokeskus, väestö 31.12.2014.

² Maahanmuuttovirasto, turvapaikka- ja pakolaistilastot.

saamaan turvapaikan Suomesta. On myös oletettavaa, että heistä merkittävä osa sijoittuu enemminkin tai myöhemmin Uudenmaan alueelle.

Valtion kotouttamisohjelman (2012–2015) keskeisenä painopisteenä on ollut mm. maahanmuuttajien aseman parantaminen työmarkkinoilla, lasten ja nuorten kotoutuminen sekä kotoutumiskoulutuksen kehittäminen. Kotouttamistoimenpiteistä huolimatta viime vuosina on nostettu esiin monenlaista huolta maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tilanteeseen liittyen. Huolta on esitetty mm. maahanmuuttajataustaisten nuorten tukirakenteiden puuttumisesta yleisesti ja erityisesti toisen asteen koulutuksessa. PISA-aineiston mukaan matemaattista ja luonnontieteellistä osaamista sekä lukutaitoa mitattaessa maahanmuuttajataustaisten nuorten koulumenestys on kantaväestöä huomattavasti heikompi. Se, että osalle näistä nuorista riittävät oppimisvalmiudet jäävät karttumatta, heijastuvat mm. toiselle asteelle keskeytyksinä ja muina haasteina. Maahanmuuttajanuorten kasvava määrä edellyttääkin koulujärjestelmältä monikulttuurisuuden nykyistä parempaa huomiointia.

Ulkomaista syntyperää olevien hyvinvointi

Tilastokeskus, THL ja Työterveyslaitos toteuttivat vuosina 2014–2015 *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi* -tutkimuksen.³ Tutkimukseen osallistui lähes 3 300 Suomessa pysyvästi asuvaa 15–64-vuotiaista henkilöä, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä. Kyseessä on suurin Suomessa tehty koko maahanmuuttajataustaiseen väestöön kohdistuva tutkimus.

Tutkimus toteaa, että ulkomaista syntyperää oleville nuorille aikuisille (20–29-vuotiaat) kasaantuu turvattomuuteen liittyviä kokemuksia vanhempia ikäryhmiä enemmän. Vanhempiin ikäryhmiin verrattuna myös nuorten aikuisten luottamus ihmisiin oli heikompaa ja he olivat

kohdanneet useammin väkivaltaa ja epäoikeudenmukaista kohtelua julkisissa tiloissa. Noin 15 % 20–29-vuotiaista oli ollut väkivallan kohteena ja noin joka viides oli kokenut epäoikeudenmukaista kohtelua vieraiden ihmisten taholta (esim. kaupassa, kadulla, ravintolassa) viimeisen 12 kuukauden aikana. Lähes saman verran koki tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti sosiaali-, terveys- tai työllisyyspalveluiden tai poliisin taholta. Samalla kuitenkin yli 60 % näistä nuorista luottaa viranomaisiin ja ihmisiin yleensä. (2015, 25–26)

Tutkimus tähdentää, että Suomessa tarvitaan pikaisia toimenpiteitä ulkomaalaistaustaisen väestön kotoutumista tukeviin toimiin heidän psyykkisen hyvinvointista edistämiseksi.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret alueen ammatillisissa oppilaitoksissa

Maahanmuuttajataustaisten nuorten määrät alueen oppilaitoksissa vaihtelevat merkittävästi. Osalla maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden osuudet ovat hyvin vähäisiä (reilusti alle 10 %), osalla osuudet ovat lähempänä 20 prosenttia ja joillakin opiskelualoilla jopa enemmistönä. Esimerkiksi Helsingin diakoniaopistossa (HDO) näyttötutkintona suorittavista lähihoitajaopiskelijoista 27 % sekä Valma ja Telma -opiskelijoista 58 % on maahanmuuttajataustaisia (lähellä 14.10.2015). HDO:ssa maahanmuuttajista naiset ovat jokaisen opiskelualan osalta enemmistönä. Samalla oppilaitoksissa eri alat vetävät puoleensa maahanmuuttajia eri tavoin. Esimerkiksi Vantaan ammattiopisto Varialla vetovoimaisia aloja maahanmuuttajataustaisten osalta ovat hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinto (20 %), sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (17 %) sekä logistiikan perustutkinto (11 %).

³ THL (2015): *Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus*.

Kaiken kaikkiaan suurimmat maahanmuuttajataustaisten nuorten osuudet ovat tähän tarkastelemaan osallistuneilla Helsingin diakoniaopistossa sekä Varialla (noin 16 %). Myös Porvoon International Collegessa nuorisopuolen opiskelijoista noin 16 % on maahanmuuttajataustaisia erityisesti oppilaitoksessa suoritettavien QBA-opintojen vuoksi. Kieliryhmistä suurimmat ovat venäjän, viron ja somalin kieltä äidinkielenään puhuvat, mutta useimmissa oppilaitoksissa on opiskelijoita kymmenien eri kielten puhujia.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaukseen liittyvät haasteet

Ammatillisten oppilaitosten kokemat haasteet maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta ovat hyvin moninaisia. Toisaalta haasteiden nähdään olevan ”*samat haasteet kuin kaikessa opetuksessa*” pitäen sisällään esimerkiksi nuoren opiskelumotivaatioon liittyviä kysymyksiä. Toisaalta haasteet saattavat olla kulttuurisidonnaisia ja liittyä vaikkapa nuoren pitkiin poissaoloihin kotimaan vierailujen vuoksi tai työnantajan ennakkoluuloihin esimerkiksi nuoren huivin käyttöä kohtaan. Monia erilaisia haasteita nousee esille, joista seuraavat yleisimmin:

1) kielitaitoon liittyvät kysymykset

- opiskelijan puutteellinen tai vaihteleva suomen kielen taito asettaa haasteita oppimiseen ja/tai harjoittelu- ja työpaikan saamiseen liittyen
- ammatillisen koulutuksen suomen kielen opetuksen riittämättömät resurssit
- sopivien opetusmateriaalien puute

2) maahanmuuttajataustaisten nuorten taustojen, lähtökohtien ja osaamisen tason heterogeenisuus, mikä haastaa olemassa olevat rakenteet

- osalla suuri henkilökohtaisen ohjauksen ja tuen tarve
- vaikeus löytää opiskelijalle sopiva ja oikea-aikainen ryhmä
- osaamisen tunnistamisen vaikeus

”Vähäisen koulutustaustan ja oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden ohjaus: tunnistaminen ja tuen löytäminen”

- oppimisvaikeuksien tunnistamiseen liittyvät haasteet

”Kielelliset vaikeudet eivät selity monikulttuurisuudella vaan taustalla oppimisvaikeudet, joihin ei ole saanut tukea.”

3) kulttuuriset tekijät liittyen mm. aikakäsitykseen, työntekemisen kulttuuriin, sukupuoli-rooleihin

4) opiskelutekniset taidot sekä motivaatioon liittyvät tekijät

Näiden lisäksi nostetaan esille useita muita yksittäisiä tekijöitä kuten **opiskelijan vanhempien** osallistumisen vähäisyys koulun neuvotteluihin ja vanhempainiltoihin. Haasteena nähdään myös **henkilöstön asenteet** ja vaikeudet maahanmuuttajataustaisten nuorten kohtaamisessa. Myös **resurssien** vähäisyys tai oppivelvollisuudien ylittäneiden opiskelupaikkojen riittämättömyys nousevat esille. Eri rahoitusten (TE-toimisto vs. opintotuki) nähdään asettavan nuoria hyvin eriarvoiseen asemaan. Erityisenä haasteen pidetään maahanmuuttajanaisten tavoittamista. Samoin luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten aikuisten mukaan ottamista osaksi opintoja pidetään vaikeana.

Olemassa olevia hyviä toimintamalleja

Kun tarkastellaan kysymystä olemassa olevista hyvistä toimintamalleista, korostuu oppilaitoksissa, joissa on keskimääräistä enemmän maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, seuraavat tekijät:

- Oppilaitoksen toimintakulttuurissa vahva pyrkimys **opiskelijan kykyjen ja tarpeiden tunnistamiseen, tarpeisiin vastaamiseen sekä rohkaisuun**; koulu- ja **opiskelumyönteisen ilmapiirin synnyttäminen**

Suurella osalla oppilaitoksia on käytössä hyväksi koettuja menetelmiä ja konkreettisia toimintatapoja. Näitä ovat esimerkiksi:

- avoimessa oppimisympäristössä annettava S2-opetus erityisopetuksen menetelmin. Opiskelijoiden joustava liikuteltavuus ryhmästä toiseen. (HDO)
- eri tavat palauttaa suorituksia esim. moodleäänitiedostoin tai ohjeistukset sanallisesti. Tutkinnon osien avaamista videotallenteiden avulla. (Ks. esimerkki: [Kanneljärven opisto](#))
- TE-hallinto ostanut maahanmuuttajille suunnattua koulutusta, jossa yhdistyy kaksi moduulia kotouttamiskoulutuksesta sekä tutkinnon osia hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnosta; S2-kouluttaja ja ammatinopettaja vievät ryhmää yhdessä eteenpäin (Keudan aikuisopisto)
- yleisen ja perusopetuksen henkilöstön kouluttaminen maahanmuuttajien erityiseen tukeen ja ohjaukseen liittyen (Keskuspuiston ammatinopisto)
- kielitaidon kartoitus ja/tai tasotestaus kielissä (suomi, ruotsi, englanti) sekä matematiikassa; selkokielisen materiaalin ja kuvien käyttö
- opintojen alussa ryhmänohjaajan kanssa HOPS:n laatiminen ja sen päivittäminen jakson vaihtuessa. Ryhmänohjaaja seuraa opintojen edistymistä ja ohjaa tukipalveluihin tarvittaessa. S2-opetusta tarjolla joka toimipisteessä. (Varia)
- säännöllinen YHR-toiminta (yhteisöllinen hyvinvointiryhmä), opintojen seurantalaverit, yksilölliset opintopolut, vaihtoehtoiset oppimisympäristöt ja -tavat (Varia)
- tiivis eri toimijoiden välinen yhteistyö, joka mm. mahdollistaa opiskelijan yksilöllisen ja

ohjatun siirtymisen työssäoppimisjaksolle ja työelämään

"Vantaan aikuisopistossa opintoneuvoja ohjaa nuoria maahanmuuttajaopiskelijoita sekä opiskeluun liittyvissä kysymyksissä että joissakin asumiseen ja elämiseen liittyvissä kysymyksissä yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa esim. sosiaalityö, asumisneuvonta jne. Osa opiskelijoista opiskelee ns. työhallinnon omaehtoisessa koulutuksessa, jota kautta on yhteistyötä paikallisen TE-toimiston kanssa, opintoneuvoja ohjaa yhteishaussa, tarjotaan sekä yksilö- että ryhmäohjausta."

- samanaikaisopettajuus esim. suomen kielen ja ammatillisten tutkinnonosien opiskelussa (Point College)

"Kaikki opettajat opettavat myös suomea ja vastuu ei ole vain suomi 2 -opettajalla. Suomi 2 -opettajat perehtyvät myös muiden aineiden opetuskieleen. Suomi 2 -opettajat ja muiden aineiden opettajat tekevät yhteistyötä: oppimateriaaleja, neuvonpitoa opiskelijoiden oppimistarpeista, kielikonsultointia, yhteisiä monialaisia oppimiskokonaisuuksia, samanaikaisopetusta." (Eiran aikuislukio)

- valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen aikana kehitetty Alma-malli, joka on tarkoitettu erityisopetusta tarvitsevien maahanmuuttajien polutukseen (Validia Ammattiopisto)
- yksilöllinen tuki, nimetty vastuuhenkilö
- vertaistutorointi ja vertaisoppiminen
- laadukkaan työssäoppimisen ohjauksen varmistamiseksi aktiivisesti palautteen keruu opiskelijoilta

Esimerkkejä käynnissä olevista kehittämishankkeista

See Me!– Taidot esille -projekti (ESR, HDO)
Hankkeessa tunnistetaan nuorten maahanmuuttajien non- ja informaalia osaamista, luodaan osaamisen tunnistamisen validointia tukeva e-portfolio, polutetaan nuoria maahanmuuttajia heidän osaamistasoan vastaaviin koulutuksiin sekä oppimista ja työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. (1.8.2015–31.7.2017)
Tandemilla Työelämään -projekti (OPH)
Hankkeessa luodaan aikuisten maahanmuuttajien työssäoppimisjaksoille ja tutkinnon suorittamisen eri vaiheisiin kohdistuva mentorointimalli, jossa suomea äidinkielenään puhuva opiskelija toimii maahanmuuttajaopiskelijan mentorina ja tukee hänen kielellisiä työelämävalmiuksiaan ja suoriutumistaan tutkinnon eri vaiheissa.
OSALLISENA VERKOSSA -digitaalisia taitoja maahanmuuttajille (ESR, koordinaattorina Luksia Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä)
Hankkeessa kehitetään syrjäytymisvaarassa olevien aikuisten maahanmuuttajien yhteiskunnalliseen osallisuuteen liittyviä digitaalisia taitoja. Projektin toimenpiteillä edistetään siirtymiä työelämän muutosvaiheissa ja vahvistetaan koulutuksessa aliedustettujen maahanmuuttajien osaamista.
Kotoverkko 2 (OPH, Axxell Utbildning Ab, Omnia)
Aikuisten maahanmuuttajien kotokouluttajien verkosto. Vuosina 2013–2014 toteutettu Kotoverkko I-projekti edisti aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen laatua. Vuosina 2014–2015 toteutettavan Kotoverkko II-jatkoprojektin tavoitteena on syventää ja kehittää aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen laatua.
FORENTRE – ulkomaalaistaustaisten yrittäjyys-hanke (ELY, koordinaattorina Helsinki Business College, Porvoo International College, Luksia aikuisopisto)
Hankkeessa kehitetään ja edistetään ulkomaalaistaustaisten yritysten syntyä. Hankkeessa luodaan palvelurakenteet, valmennusmateriaaleja ja -menetelmiä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden neuvontapalveluun sekä ohjataan ulkomaalaistaustaisia henkilöitä yrityksen perustamisvaiheessa.
IDEAL – Integrating Digital Education in Adult Literacy (CIMO)
Kansainvälinen projekti (Suomi, Italia, Norja, Hollanti, Belgia, Irlanti) kehittää opettajien ja kouluttajien TVT-opetustaitoja jakamalla tietoa, kokemuksia sekä hyviä käytäntöjä.
Kotona verkossa (OPH)
Projektissa toteutetaan kotoutumiskoulutuksen opettajien verkko-opintopiiri, jonka tavoitteena on luoda uusia pedagogisia toimintamalleja ja menetelmiä TVT:n hyödyntämiseksi aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa.
Sulautuvaa tukisuomea (OPH)
Projektin tavoitteena on kehittää ammatilliseen peruskoulutukseen soveltuva joustava ja interaktiivinen tukiovetusmalli, jonka avulla maahanmuuttajaopiskelijoille voidaan räätälöidä yksilöllisiä tukipolkuja suomen kielen osalta ja eriyttää opetusta entistä tehokkaammin.
Mento-hanke (kodinhuoltajien mentorointi, mukana maahanmuuttajaopiskelijoita, HDO)

DIADOME - vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien työllistymisen edistämiseksi

Helsingin Diakonissalaitoksen osana toimiva Diadome Oy on pääkaupunkiseudulla toimiva yhteiskunnallinen yritys. Se tarjoaa työvalmennusta ja työnantajayhteistyötä sekä yksilöllistä tukea ja ohjausta. Osana toimintaa on opittu, että työnantajan motiivit sekä lähtökohdat yhteistyölle on selvitettävä ennen varsinaista yhteistyön käynnistämistä työanalyysin kautta. Toiminta on suunnattu kaikille, mutta erityisenä kohderyhmänä ovat maahanmuuttajataustaiset työttömät.

Lisätietoa: <https://www.diadome.fi/>

Monenlaisia yhteistyötahoja ja verkostoja

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuskeskitykseen liittyy monenlaista yhteistyötä Uudenmaan ammatillisissa oppilaitoksissa. Osa yhteistyöverkostoista on paikallisia, osa seututasolla toimivia, osa seutujen välisiä tai koko aluetta koskevia. Osa toimijoista on myös mukana kansainvälisissä verkostoissa sekä asiantuntijoina kansallisissa ja ylikansallisissa kehittämishankkeissa. Paikallisessa yhteistyössä järjestöjen, julkisten toimijoiden, etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajojen sekä Ohjaamon rooli on merkittävä.

Esimerkkejä paikallisista yhteistyötahoista:

- Maahanmuuttajayhteisöt (esim. Islamilainen yhdyskunta, R3 Maahanmuuttajanuorten Tuki ry)
- Nicehearts, SPR, Kanava ry, Monika-naiset liitto ry, Luetaan yhdessä -verkosto, Lyömätön linja, Suomen Punainen Risti
- Työvoimahallinto, TE-keskus, KELA
- Nuorten ohjaus- ja tukikeskus Kipinä (Vantaa)
- Invalidiliitto ry:n [Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma](#) (edistää vammaisten maahanmuuttajien oikeuksia ja yhdenvertaisia sekä osallistumismahdollisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa)

Alueellista ja seudullista yhteistyötä:

- Oppilaitosverkostoja (osin paikallisia): Kotoverkko, KEVA-verkosto, ChiNet-verkosto, Venäjä-verkosto, Taitumo-verkosto
- Aikuisten perusopetuksen verkosto Uudellamaalla
- Kansalliset ja kv-rahoitteiset yhteistyöhankkeet

Valtakunnallisia verkostoja

- Osaava maahanmuuttajaverkosto

Kansainvälisiä verkostoja

- Aikuisten oppimisen pohjoismainen verkosto (NVL)

Helsingin kaupungin ehdotukset maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulutuspalveluiden järjestämiseksi (2014)⁴

Helsingissä noin 20 % kaupungin perusopetuksen sekä ammatillisen koulutuksen oppilaista on muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisiä. Lukiokoulutuksen osalta muun kielisten osuus on 11 %. Helsingissä ulkomailla syntyneistä 15–19-vuotiaista lähes puolet on asunut maassa vain alle viisi vuotta. Nuoria muuttaakin Suomeen eri-ikäisinä, erilaisista lähtökohdista ja erilaisilla valmiuksilla. Yksi opintopolku ei sovi kaikille. Helsingin kaupunki on laatinut vuonna 2014 esityksen maahanmuuttajataustaisten nuorten tarpeita vastaavien koulutuspalveluiden järjestämiseksi. Esitys pitää sisällään seuraavat kahdeksan ehdotusta räätälöidyiksi koulutuspalveluiksi:

1) Perustetaan nuorille ammatillisen koulutuksen ja suomen kielen opinnot yhdistävä koulutus mahdollisuus koko tutkinnon tai tutkinnon osien suorittamiseen oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tulleille nuorille sekä oppivelvollisuusiän ylittäneille luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille (17–29-vuotiaille)

2) Vakiinnutetaan avoin nuorten maahanmuuttajien koulutus

mahdollisuus peruskoulun arvosanojen suorittamiseen ja korottamiseen perusopetuksen päättövaiheessa muuttaneille ja oppivelvollisuusiän ylittäneille, joilla ei ole perusopetuksen päättötodistusta Suomesta eikä kotimaasta

3) Selvitetään mahdollisuus perustaa nuorten matalan kynnyksen suomen kielen ja vapaa-ajan yhdistävä palvelu

tavoitteellista suomen kielen koulutusta voitaisiin tuoda paikkoihin joissa nuoret jo toimivat vapaa-ajalla; erityisesti niille 13–30-vuotiaille, jotka ovat eri vaiheissa koulutuspolkua ja jotka odottavat toimenpiteeseen pääsyä, mutta joilla ei ole paikkaa mihin mennä.

4) Kuvataan koulutuspalvelut ohjauksen näkökulmasta oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tulleiden nuorten kannalta keskeisissä palveluissa

5) Kehitetään oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten ohjausta perusopetuksesta toiselle asteelle

6) Peruskoulun ja muiden ohjaavien tahojen tulee huolehtia siitä, että nuori ymmärtää ja toimii hakemisvelvoitteen mukaisesti

7) Mahdollistetaan aikuisten perusopetuksen ja aikuislukion opintojen suorittaminen työmarkkinatuella alle ja yli 25-vuotiaille

8) Perustetaan pysyvä Helsingin maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkosto

⁴ ks. tarkemmin [Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuspolut Helsingissä. Työryhmän raportti ja esitys toimenpiteiksi. Helsingin kaupunki 28.2.2014](#) ja [Nuorisotakuun seurantaraportti – Maahanmuuttajanuoret. Helsingin kaupunki/Opetusvirasto, kaupunginkanslia, tietokeskus 26.5.2015.](#)

Katse kohti tulevaa

"Tulisi luoda mahdollisuus lähteä toteuttamaan kotouttamiskoulutusta uudella tavalla eli siitä voisi myös tehdä kevyempää versiota, johon maahantulijat pääsisivät nopeammin kiinni."

Osa alueen oppilaitoksista on toiminut ketterästi turvapaikanhakijoiden nopeasti muuttamassa kontekstissa. Esimerkiksi Kanneljärven opisto on suuntaamassa linjan yksin maahan tulleille alle 18-vuotiaille. Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkinto nähdäänkin tällä hetkellä hyvin työllistävänä maahanmuuttajataustaisille, koska he kykenevät toimimaan "tulkkaina" ja viestinvälittäjinä nuorten yhteisöissä sekä vanhempien ja hallintokoneiston suuntaan.

Osa alueen toimijoista kehittää parhaillaan yhteistyötä vastaanottokeskuksen ja TEM:n kanssa (mm. Keskuspuiston ammattiopisto). Kehittämiskohteina ovat mm. opetusmateriaalit, osaamisen tunnistaminen sekä työllistäminen. Osa oppilaitoksista on myös laatinut turvapaikanhakijoiden aktivointi- ja osallistamissuunnitelman.

Samalla kuitenkin osa tarkastelee tilannetta vielä ajatuksen tasolla osoittaen mm. huolta siitä, kuinka määrärahojen ja resurssien vähenemiset vaikuttavat maahanmuuttajien koulutukseen ja sitä kautta heidän integroitumiseensa suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Halua konkreettiseen toimintaan on, mutta välineissä ja toimintamekanismeissa on tällä hetkellä puutteita. Akuutti lähitulevaisuuden kysymys onkin, kuinka löydetään erilaisia koulutusväyliä maahanmuuttajien erilaisiin koulutustarpeisiin, helpotetaan koulutuskysynnän ja -tarjonnan kohtaamista sekä taataan riittävät resurssit maahanmuuttajataustaisten koulutukselle.

*"Ammatillisuus pitäisi kytkeä mahdollisimman nopeasti turvapaikanhakijoille suunnattuun kielikoulutukseen. Kielikoulutus pitäisi saada alka-
maan heti."*

Workshop-tilaisuuteen osallistuneet esittivät mm. seuraavia kehittämisedotuksia yhteistyön tehostamiseksi pääkaupunkiseudun ja koko Uudenmaan osalta:

- **osaamiskeskuksen** perustaminen ehkäisemään kurssilta toiselle siirtymistä ja edesauttamaan työelämään pääsyä (**nivelvaiheen yhteistyö**)
- **koulutuskokeilut yhteistyössä VALMA-koulutusta tarjoavien tahojen kanssa**
- olemassa olevien **materiaalien ja käytänteiden jakaminen**
- vertaisoppiminen ja yhdessä kehittäminen
- yhteisen **edunvalvonnan** tehostaminen (ammatillisen koulutuksen reformi, rahoituksen leikkaukset ja rahoitusjärjestelmän muutokset)
- **monikulttuurisuuskoulutuksen järjestämisen henkilökunnalle**
- suomen kielen sekä suomalaisen kulttuurin, yhteiskunnan ja työelämän tuntemuksen opetuksen tehostaminen

Workshop-tilaisuuteen osallistuneet nostavat esille seuraavia suosituksia ammatillisille oppilaitoksille:

- kiinnitetään parempaa huomiota **kieli- ja opiskelutekniikkatukeen**: esim. samanlaisopettajuus suomen kielen ja ammatillisten tutkinnonosien opiskelussa
- kiinnitetään parempaa huomiota **perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön**

*"Nuorten elämässä ristiriitaisia odotuksia, eikä kotona saada samanlaista tukea opiske-
luun kuin kantasuomalaisten kotona. Koulun pitää tehdä ja tukea enemmän."*

- monikulttuurisuustulkit ja -asiantuntijat laajemmin käyttöön
- henkilökohtaiset tapaamiset perheiden/vanhempien kanssa; info- ja vanhempainillat

- **erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen vahvistaminen** (testit, yms.) ja edelleen **tuki-toimien kehittäminen**

- **työkokeilun** laajempi huomioiminen mm. ammattisanaston vahvistamisen tueksi
- **yhteistyön tiivistäminen maahanmuuttajajärjestöjen kanssa**

Kaksi tarkentavaa näkökulmaa

Turvapaikan hakijasta valtaväestön ja vähemmistön väliseksi silanrakentajaksi

Vuonna 2014 Suomen Pakolaisapu myönsi suomalaisuudelle Aadan Ibrahimille Mr Maahanmuuttaja -tittelin. Palkinto jaetaan vuosittain ja se myönnetään hyvin kotoutuneelle monikulttuurisuuden edistäjälle.

Aadan Ibrahim saapui Suomeen 10-vuotiaana ilman vanhempiaan. Hän muutti 20 vuotta sitten Länsi-Vantaalle kirjoitustaidottomana sotaa käyvästä Somaliasta. Vuoden verran hän opiskeli suomen kieltä, minkä jälkeen aloitti peruskoulun viidennellä luokalla. Peruskoulusta hän siirtyi lukioon, minkä jälkeen opiskeli päiväkodissa oppisopimuksella lähihoitajaksi suuntautuen lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen. Aadan on toiminut aktiivisesti vantaalaisessa R3 Maahanmuuttajanuorten Tuki ry:ssä sekä kaupungin nuorisotoimessa. Tällä hetkellä hän jatkaa opintojaan Humanistisessa ammattikorkeakoulussa ja työskentelee osa-aikaisena Vantaan kaupungin nuorisotoimessa.

Aadanin oma tausta ja työ nuorten parissa ovat lisänneet hänen näkemyksiä siitä, mitä ammattilaisten tulisi huomioida paremmin maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjauksessa. [Kuuntele Aadanin tarina Yhdessä koulutustakuuseen -hankkeen nettisivulta >>>](#)

Mikä auttoi 10-vuotiaan haasteiden yli?

Yksi keskeisin tekijä, joka auttoi vaikeimman yli, olivat muut vieraskieliset luokkakaverit, jotka olivat asuneet Suomessa jo pidempään. Heiltä saatu vertaistuki oli tärkeä. Myös opettajien tuki

oli isossa roolissa nostamassa omaa opiskelumuotivaatiota. Oma vahva äidinkielen taito ja identiteetti tukivat myös suomen kielen oppimista.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten laaja ongelmakenttä

Työskentely Vantaan kaupungin nuorisotoimessa avasi silmät huomaamaan, kuinka paljon maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on ongelmia. Osana R3 järjestön toimintaa pistettiin pystyyn työvoimapolitiittinen hanke, jonka osana tarjottiin TE-toimiston tiloissa nuorten ohjausta. Pian kuitenkin huomattiin, että nuorilla oli paljon muitakin kuin työhön ja koulutukseen liittyviä ongelmia pitäen sisällään mm. mielenterveysongelmia, syrjäytymistä ja asunnottomuutta. Jokaisella nuorella on oma taustansa ja tarinansa, mikä tekee ongelmakentästä hyvin laajan ja moninaisen.

Raha-automaattiyhdistyksen varoin nuorille perustettiin toimintakeskus, joka tavoittelee ennen kaikkea nuoria, jotka eivät kuulu palveluiden piiriin. Toimintakeskus sisältää mm. vapaa-ajan toimintaa ja työpajatoimintaa. Perinteiset nuorisotalot ovat alle 18-vuotiaille, mutta myös vanhemmat tarvitsevat paikan, jossa kokoontua. Rahoituksen turvin työntekijöiden määrä lisääntyi ensin kahdesta neljään ja työyhteisö on nykyisin hyvin monikulttuurinen. Keskus tekee tiivistä yhteistyötä Vantaan kaupungin kanssa.

Se, että nuorten ohjaukseen osallistuvat itse maahanmuuttajat, nähdään vahvuutena. Omat kokemukset sekä vertaistuki ovat tärkeitä. Tärkeää on ylipäänsä myös se, että näiden nuorten kanssa vietetään aikaa, toimitaan tukihenkilöinä ja käydään yhdessä viranomaisten luona.

Suurimpia käytännön haasteita

Yksi suurimmista haasteista on ylipäänsä nuorten tavoittaminen. Myös nuoren aidon luottamuksen synnyttäminen on vaikeaa. Varsinkin toisen polven maahanmuuttajanuorten identiteettiin liittyy monia haasteita. He ovat usein vähän hukassa eivätkä tiedä, mitä haluavat. Uudet tulijat ovat usein perheellisiä nuoria aikuisia, jotka opiskelun sijaan haluavat ennemminkin päästä suoraan töihin. Suomen kielen ja kulttuurin tuntemus on kuitenkin heikko eikä töitä ole tarjolla, mistä syystä nuori voi masentua ja syntyä ongelmien kierre.

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö esimerkiksi koulujen osalta puuttuu käytännössä katsoen täysin. Vanhemmilla ei usein olekaan koulujärjestelmään liittyvää tietoa, mikä on seurausta niin kielimuurista kuin myös siitä, ettei nuori itse välttämättä välitä koulusta saamaansa tietoa vanhemmilleen. Vanhemmat pitäisi saada tuoduksi kouluun, jotta hekin ymmärtäisivät, mistä oikeasti on kysymys. Suomen erilaisista tukipalveluista puhuttaessa vanhemmat usein leimautumisen pelossa haluavat peittää ongelmat. Olisikin tärkeää, että perheet ymmärtävät, että viranomaisten tarkoituksena on aidosti auttaa ja tukea.

Samalla kun itse nuorta tuetaan, hän saattaa helposti passivoitua ja jäädä "roikkumaan". Usein nuorella on menossa asioita eri viranomaisten kanssa yhtä aikaa, eivätkä viranomaiset tiedä toisistaan. Yhteistyö viranomaisten välillä ei olekaan tehokasta.

...ja kuinka haasteisiin tulisi vastata?

Nuorten kanssa työskentely on pitkä tie, joka vaatii kärsivällisyyttä. Jo se, että nuoren saa käymään toimintakeskuksessa voi viedä pitkän aikaa. Nuorille on tarjolla paljon erilaisia joustavia opintopolkuja, mahdollisuuksia ja muita vaihtoehtoja, joista he itse eivät kuitenkaan ole tietoisia. Tarvitaankin oikein ajoitettua ja kohdennettua tukea. Nuorelle tulisi myös tarjota yhdeltä luukulta tukea siten, että hänet siirretään paikasta toiseen kädestä pitäen. Tarvitaan kuitenkin myös nuoren omaa motivaatiota.

Kun itse aloitin koulutuspolkuni, oli samassa tilanteessa kanssani noin 20 muuta nuorta. Tänä päivänä meillä on paljon toisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat syntyneet Suomessa ja joiden perheet ovat täällä. Asiat ovat ikään kuin paremmin, kuin mitä meillä oli aikoinaan. Silti tuntuu välillä, että meillä oli paljon enemmän motivaatiota opiskeluun ja selkeämmin tulevaisuuden tähtääviä suunnitelmia. Tällaisia nuoria on opettajankin helpompi tukea. Monilta vanhoilta opettajiltani olen kuullut tämän saman viestin.

Ideoita käytännön ratkaisuksi tilanteen parantamiseksi on useita. Tarvitaan enemmän monikulttuurisia ohjaajia, jotka voisivat toimia myös koulun ja kodin välisinä kielitulkkeina. Tässä ammattilaisten asuinalueen tuntemus on tärkeässä roolissa. Etsivän nuorisotyön tulisi jalkautua esim. maahanmuuttajajärjestöihin ja opiskelun nivelvaiheen yksilölliseen tukeen tulisi suunnata enemmän resursseja. Lisäksi olemassa olevat hyvät mallit pitäisi saada koottua ja laitettua yhteen paikkaan.

Suomessa asuvat virolaiset lapsiperheet lastensuojelun näkökulmasta

Riina Mattila, johtava sosiaalityöntekijä, Espoon keskus

Suomessa asui keväällä 2015 pysyvästi tai väliaikaisesti lähes 70 000 virolaista. Heistä suurin osa asui pääkaupunkiseudulla. Töiden perässä Virosta Suomeen muuttaneiden aikuisten mukana on tullut paljon alaikäisiä lapsia. Heitä on Helsingissä noin 6 500, Vantaalla 3 000 ja Espoossa 1 500. Pääkaupunkiseudun vironkielisten lasten ja nuorten määrä on yli kolminkertainen viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Suomessa asuvat virolaiset lapsiperheet poikkeavat monilta osin muista Suomessa asuvista maahanmuuttajaryhmistä. Perheiden vanhemmat ovat pääsääntöisesti työssä käyviä, heidän kielitaitonsa on yleensä parempi kuin muilla maahanmuuttajilla ja he pärjäävät kohtuullisen hyvin arjen asioissa. Vanhemmat arvostavat lasten koulutusta sekä harrastusmahdollisuuksia ja

kodit ovat yleensä siistejä ja viihtyisiä. Usein virolaisilla on Suomessa oma virolainen ystäväpiiri, jonka kanssa vietetään yhteistä vapaa-aikaa. Perheillä on useasti myös tiivis yhteys kotimaahan ja mahdollisuus tarvittaessa muuttaa takaisin Viroon.

Vaikka Virolla ja Suomella on paljon yhtäläisyyksiä, on maiden välillä monia historiallisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia eroja. Yksi keskeinen ero liittyy perhekulttuuriin ja perheiden erilaisuuteen, mikä tulee esille mm. kriisi- ja ongelmatilanteissa. Rehellisyys ja avoimuus asioista keskusteltaessa tai erilaisten näkemysten hyväksyminen eivät ole virolaisille aina helppoa. Suomen lainsäädäntö, viranomaisten velvollisuudet ja oikeudet, palvelujärjestelmä ja palveluiden tarjoamisen organisointi, lasten ja vanhempien oikeudet sekä velvollisuudet tuottavat monenlaisia ymmärtämisen ongelmia johtuen kokemustautan ja kulttuurin eroista.

Virolaisia lapsia koskevien lastensuojelutapausten määrät Suomessa ovat suhteellisen pienet. Esimerkiksi Espoon keskuksen lastensuojelun koko asiakaskunnasta oli toukokuussa 2015 virolaisia tai Virosta muuttaneita venäjänkielisiä lapsia asiakkaana alle 2 %. Virolaiset yhdessä irakilaisien kanssa ovat kuitenkin maahanmuuttajataustaisista lastensuojelun suurimmat asiakasryhmät. Muita apua tarvitsevia ovat kosovolaiset, venäläiset, afganistanilaiset ja afrikkalais-taustaiset.

Suurin huolta herättävä virolaisten lasten ja nuorten arkeen vaikuttava tekijä on vanhempien päihdeongelma. Alkoholinkäyttö on ongelma-perheissä runsasta. Lisäksi viime aikoina huumeiden käyttö ja päihteiden välittäminen ovat selvästi lisääntyneet. Myös lasten ja nuorten oma päihteiden käyttö yleistyy ja päihdeongelmia esiintyy jopa 10–12-vuotiailla. Tämä ongelma ei tosin koske vain virolaisia asiakkaita.

Toinen yleinen ongelma liittyy fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen perheväkivaltaan. Usein taustalla on runsas päihteiden käyttö, mutta ongelma kytkeytyy myös mm. taloudellisiin tekijöihin. Tukitoimet väkivaltatilanteissa perheiden auttamiseksi eivät useinkaan ole riittävät.

Kolmas ongelma liittyy virolaisten lasten koulunkäyntiin. Sopeutuminen suomalaiseen koulujärjestelmään on osalle vaikeaa. Lisäksi kieliongelmat vaikeuttavat opetukseen osallistumista. Kielellisistä ja kulttuurisista eroista johtuvia vakavia koulukiusaamistapauksia on esiintynyt, mikä on johtanut erityisesti yläasteella ja ammatillisessa koulutuksessa joidenkin virolaisoppilaiden runsaasti poissaoloihin. Näiden lasten peruskoulun päästötodistuksen saaminen on vaarantunut ja heillä on uhka syrjäytyä. Koulusta poissaolot ja syrjäytyminen alkavat usein jo päiväkodissa tai ala-asteella, jollei lasten ja perheiden ongelmiin puututa riittävän ajoissa.

Tapaukset, joissa lapsi joutuu ns. ”ylimääräiseksi” tilanteessa, jossa vanhempi on löytänyt uuden kumppanin, ovat surullisia. Tällöin entisestä liitosta oleva lapsi tai lapset kokevat perheen sisäistä syrjintää yhden tai molemman aikuisen puolelta. Muita esille nousseita ongelmia ovat vanhempien jaksamisongelmat, vanhempien sairaudet sekä lasten vammaisuuteen liittyvät tekijät. Vanhemmat eivät aina myöskään noudata kulttuurisia koodeja, lakia tai muita säädöksiä. Tällöin lapset kokevat epävarmuutta ja uhkaa sekä ristiriitoja sosiaalistumisessaan.

Virolaisperheiden elämäntapa ja elinolosuhteet saattavat herättää ihmettelyä suomalaisten viranomaisten taholta. Ei ole harvinaista, että virolaisen perheen asuinolosuhteet herättävät hämmästyksiä esim. tapauksissa, joissa perhe asuu toimistorakennuksessa. Virolaisten elämä näyttäytyy usein tilapäisyytenä, joka kuitenkin uhkaa muuttua pysyväksi olotilaksi. Tässä tilanteessa ”yhteisen kielen” löytäminen voi suomalaisen viranomaisen ja asiakkaan välillä olla vaikeaa.

Virolaisten lapsiperheiden haasteena ja yhtenä pullonkaulana suomalaisessa palvelujärjestelmässä on usein se, etteivät vanhemmat pääse terapiaan tai muihin viranomaistapaamisiin, koska töistä poissaoloa voi seurata irtisanominen ja työn menettäminen. Tämä on suurempi ongelma Suomessa toimivissa virolaisfirmoissa kuin suomalaisfirmoissa.

Suomalaisesta lastensuojelutyöstä on viime aikoina kirjoitettu paljon sekä suomalaisessa että

virolaisessa mediassa. Tämä on osittain vaikeut-
tanut virolasten lapsiperheiden ja paikallisten vi-
ranomaisten yhteistyötä. Esimerkiksi syksyllä
2015 esitettiin virolaisella ETV2 kanavalla oh-
jelma, jossa Suomessa työskentelevä vironkieli-
nen juristi antoi virheellistä tietoa Suomessa teh-
tävästä lastensuojelutyöstä. Median, puskara-
dion, internetin sekä epäammattimaisten autta-
jatahojen välityksellä leviävä virheellinen tieto ei
lisää virolaisten luottamusta viranomaisten am-
mattitaitoon tai aitoon haluun auttaa. Tiiviimpää
yhteistyötä Suomen ja Viron viranomaisten vä-
lillä tarvitaan myös jatkossa rajat ylittävien ta-
pausten määrän todennäköisesti kasvaessa en-
tisestään.

**Tietolaatikko: Kun vanhempi muuttaa Vi-
rosta ulkomaille ja lapsi jää kotimaahan**

Joidenkin arvioiden mukaan Virosta on lähte-
nyt Viron EU-jäsenyyden jälkeen noin 120 000
täysi-ikäistä töiden perässä ulkomaille. Ulko-
maille lähdön syynä on usein pidetty Viron

matalaa palkkatasoa sekä huonoa työmarkki-
natilannetta. Erään selvityksen mukaan
vuonna 2014 noin 15 % tallinnalaisten 15–16-
vuotiaiden vanhemmista toinen tai molemmat
työskentelivät ulkomailla. Selkeästi useammin
ulkomailla työskentelevät nuorten isät. Van-
hempien poissaolo synnyttää useita arjen
haasteita. Kuka vastaa alaikäisen asioista oi-
keudellisissa, taloudellisissa tai vaikkapa ter-
veyteen liittyvissä kysymyksissä vanhempien
ollessa poissa? Tutkimusten mukaan van-
hempien ulkomailla työskentely lisää lasten
materiaalista hyvinvointia. Samalla kuitenkin
yhden tai molemman vanhemman poissaolo
vaikuttaa laajasti lapsen psyykkiseen hyvin-
vointiin, ajan käyttöön ja arjenhallintaan lisä-
ten mm. todennäköisyyttä riskikäyttäytymi-
seen sekä syyllisyyden tunteisiin.

*Tiedot perustuvat Tallinnan kaupungin sosi-
aali- ja terveysviraston asiantuntijan Ene Tom-
bergin pitämään esitykseen Yhdessä koulu-
tustakuuseen -hankkeen järjestämässä tilai-
suudessa 27.10.*

*Tämän katsauksen aineisto on koottu Yhdessä koulutustakuuseen -hankkeen järjestämässä
workshopissa 27.10.2015.*

*Aineisto koostuu alueen seuraavien koulutuksen järjestäjien ja muiden toimijoiden esityksistä:
Helmi Liiketalousopisto, Helsingin diakoniaopisto, Kanneljärven opisto, Keski-Uudenmaan kou-
lutuskuntayhtymä Keuda, Keskuspuiston ammattiopisto, MERCURIA Kauppiaitten Kauppaoppi-
laitos, Porvoo International College, Validia Ammattiopisto, Ohjaamo Vantaa, Vantaan kau-
punki, Luksia Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä sekä Eiran aikuislukio*

*ESR-rahoitteista Yhdessä koulutustakuuseen -hanketta koordinoi Uudenmaan liitto ja siihen
osallistuu 20 toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjää Uudeltamaalta. Hankkeessa
tehdään läheistä yhteistyötä nuorten ohjaus- ja neuvontapalveluiden parissa toimivien alueen
toimijoiden kanssa. Hankkeen tavoitteena on tehostaa koulutustakuun toteutumista Uudella-
maalla.*

Lisätietoa hankkeesta: www.yhdessakoulutustakuuseen.fi